

A HÁZASSÁG ÉS JÖVŐNK

Írta:
HORVÁTH SÁNDOR O. P.
egyetemi tanár

B U D A P E S T , 1943
JELENKOR KIADÁSA

Rendi jóváhagyással és az esztergomi főegyházmegyei hatóság
10.072/1942 sz. engedélyével

Felelős kiadó : KATONA JENŐ — 25.923 Általános Nyomda és Grafikai Intézet
Rt., Budapest, VI., Nagymező - utca 3. szám. — Felelős igazgató: Dr. Uj István

Valahányszor a jövőről hallok, eltitkolhatóan aggodalom jelentkezik lelkemben. Nem gyakorlati, hanem elméleti szempontból. A gyakorlati igazság nehézségeit végülis áthidalja a Gondviselés hite és a hozzá való bizalom. Az elméleti igazság azonban, ami a tudóst leginkább érdekli, a jövőt a legteljesebb felismerhetetlenség homályába burkolja, úgy hogy az, aki az eljövendő meghatározására és ismertetésére vállalkozik, egészen lehetetlen feladatot akar megoldani. A jövő kérdése az emberi értelmet annyira megrettentő és átfogó erejét felülmúló probléma, hogy nem egy bölcséleti irányzat még Istentől is megtagadta a jövődő események megismerésének lehetőségét. Azok pedig, akik ezt a keresztény meggyőződés alapján elismerik, nem tudnak meg-egyezni a módban és az ismeretesközben, amely a jövőt Isten elé állítja. Mindez mutatja, hogy a jövődömondók hitelt nem érdemelnek és hogy csak a sorsdöntő Isten tudhatja előre, miként alakul a teremtett dolgok jövője. De másrészt mivel az értelemmel és szabadakarral ékeskedő teremtményt bevonta sorsintéző működésébe, a történésnek és saját szerencsájének kovácsává tette, a jövő hozzávetőleges megismeréséhez nem tagadott meg minden lehetőséget. A sors, a fátum nem ugrásszerűen, hanem bizonyos törvényszerűséggel alakul ki akkor is, ha a szabadakarat megnyilvánulásairól van szó. A teremtett szabadakarat ugyanis a meglévő adottságokat használhatja ki csak, ezek körében és törvényei szerint intézheti döntéseit. Megválaszthatja tehát, hogy aláveti-e magát azoknak a törvényeknek, amelyek egy tőle függetlenül létesült alakulatot, akár mint természetjogi, akár mint pozitív döntések irányítanak, vagy pedig függetleníti-e magát ezektől. Az utóbbi esetben vagy törvényhozóként lép föl és egészen új alakulatot hoz létre, vagy pedig a rendes, törvényszerű adottság vonásait tagadja. A további lefolyás, a történés,

*) A szerző fölolvasta 1942 dec. 4-én a nagyváradi a. C. világnézetű előadásorozatának kerekében.

minden esetben szabályszerű és a dolog természetével adott föltétlenül vagy feltételesen szükségesség formájában jelenik meg. Ha tehát ily értelemben beszélünk a jövőről, akkor az a bizonytalanság és a lelkiünket elszorító aggodalom eltűnik. Nem is kell jövőmondókká válnunk: *az adottságok természete nemcsak megbízható, hanem szeizmográfyszerű és pontosságú ismeret-eszköz a jövő, a történet kialakulása szempontjából.*

Így vagyunk a házassággal is. Az erkölcsi alakulatok közé tartozik, amelyek mivoltát a cél dönti el. Ez a törvényhozójuk és ha a célirányosság beállítója maga a természet, helyesebben ennek az Ura, akkor az erkölcsi alakulat is természetes. Olyan törvények irányítják, amelyeket teremtett erő meg nem változthat anélkül, hogy az erkölcsi alakulat lényegéhez hozzá ne nyúljon vagy azt tönkre ne tegye. Ugyanígy kell megítélnünk azokat az erkölcsi alakulatokat is, amelyek pozitív célkitűzés eredményeként jönnek létre. Ezeket is meg lehet ingatni alapjukban, ha az elgondolással ellenkező módon kezeltetnek vagy ilyen vonásokkal vegyülnek. *Ha tehát a házasság és a vele összefüggő dolgok jövőjét akarjuk meg határozni, akkor azt kell kutatnunk, hogy milyen a célkitűzése, ki a törvényhozója.*

Két irányban kell a házasság mibenlétének meghatározását keresnünk: tisztán benső vonatkozásaiban, azután pedig általános szociális viszonyításában. A kettőből alakul ki a házasság összegező, szintetikus fogalma, a két részleges nézlet pedig analitikus vonásait tünteti föl. A házasság törvényhozója a természet Ura, aki benne a fajfenntartás szervét alkotta meg, de úgy, hogy egyúttal a nagyobb társadalmi alakulások magvát is benne vetette el. *Amilyen a házasság, olyan a nagyobb, a nemzeti, népi, vagy állami társadalom is.* Ez a házasságnak legfőbb törvénye és célirányos beállítottsága és ez adja neki a természetes szentség és sérthetlenség jellemvonását; aki a házassághoz nyúl, természetadta berendezésén és mibenlétén változtatni akar, az az emberi társadalom jövőjét és útját akarja más irányba terelni, illetőleg ezt olyanná teszi, aminő az általa elgondolt fajfenntartási alakulat. A társadalmi alakulásoknak is meg van a természeti törvényük. Ha eszerint igazodnak, ha az Alkotó elgondolását mintázzák le, akkor fönmaradásuk biztosítva van, de legalább is addig, amíg fönállanak és brutális erőszak nem végez velük, szent és sérthetetlen tárgyként valósulnak meg, így állanak a gondolkozó elme előtt. Ha azonban nem ezt mintázzák le, akkor sem a tárgyi szentség nem kíséri őket, sem pedig a természetjog védelme alatt nem állanak. *A bomlás csiráját magukban hordják és végüket nem kell föltétlenül a yers erőszakban*

keresnünk. Hogy pedig milyenek gondolta el a természet Ura a társadalmat, azt a házasságban nyilatkoztatta ki. Ezért állítjuk, hogy a házasságtól függ a társadalom jövője, úgy, hogyha ez az Alkotó elgondolása szerint valósul meg, ha a nagy szociális alakulatok vezetői mindent megtesznek, hogy ez az intézmény megmaradjon természetes szentségében és tisztaságában, akkor a társadalom belső fölépítő elemei szempontjából mindent elkövettek, hogy a magasabb alakulat állandó maradjon, abbéli kötelezettségük pedig, hogy ezt a külső erőkkel szemben megvédjék, lényegesen könnyebben teljesíthető. A jól rendezett, munkás családi élet kitermeli az állam jólétéhez szükséges anyagi javakat, a termékenység pedig bőséges anyagot állít a honvédelem szolgálatába.

Ha tehát a házasságnak a magasabb társadalmi alakulatokhoz való viszonyát akarjuk kifejezni, messze az igazság mögött maradnánk, ha a családban tisztán ezeknek az anyagát (causa materialis) keresnők. A család építőanyaga a társadalomnak, mint az egyén, vagy a nagyobb körű alakulatok (törzs, nemzet), de egyiknek sincs olyan aktív jelentősége és szerepe, mint a családnak. *Amíg ugyanis az egyén jórészt csak anyaga és csak részben célja a társadalmi alakulásnak, addig a család mintaképe (causa exemplaris) és magva, melyből ez felburjánzik, amelyből táplálkozik és életerejét meríti.* Ha ez igaz, akkor könnyű belátni, hogy a társadalom jövője a családtól függ és hogy olyan lesz ez minőségében és állandóságában, amilyen a család. Ez viszont a házassági köteléktől függ, mivel ez alakítja a társadalom legelemibb formájává. Ha tehát ez a kötelék lazul, vele együtt csökken a család közösségi értéke és társadalomépítő ereje. Ha pedig sikerül a házassági köteléket egészen elsikkasztani és a fajfenntartás szolgálatában álló családi szentséget egészen profán, minden értelmi irányítástól megszabadított letörtséggé és a szenvedélyek prédájává tenni, akkor vele együtt kipusztul a közösségi érzék és a társadalom elemeit összetartó természetjog, úgy hogy a szelíd, észszerű kötelék helyét az erőszak foglalja el. Mindig nagy probléma volt előttem, hogy miért kezd ki minden forradalmi kísérlet éppen a vallással, de főleg a kereszténységgel. Mivel láttam, hogy az ilyen kísérletek állandóan kudarcra végződtek, azt hittem, hogy az utódoknak okulniok kellett volna elődeik sikertelenségén. De mindig megújul a kép: forradalmat nem lehetett csinálni a kereszténység megtámadása nélkül. Kiirtására irányult az első törekvés, a többi pedig, a forradalmi rombolás, vagy egy új elgondolás szerinti alakulás megvalósítása, ezt kísérte vagy követte. Bizonyára nagy fontosságú

volt ennél az az észrevétel, hogy az evangélium kovásza az emberek egész belsejét, elsősorban világnézetüket átalakítja és így nemcsak a tulajdonképpeni vallásellenes törekvésekkel szemben teszi ellenállóvá, hanem a természetjogot is egész különös módon hozza tudatukba, ami a forradalmak erőszakos, ésszelenes törekvéseinek halálát jelenti. Teljesen világossá akkor vált ez előttem, mikor a házasság mibenlétét természetjogi szempontból elemeztem, és mindezt az evangélium vonásaival kiegészítettem. Ez nem illik egyetlen felforgató törekvés programjába, ezzel nem lehet tetszésszerinti államot felépíteni. Ennek a védelmezője pedig az Egyház, amely tisztán társadalmi szempontból nagyobb szolgálatot nem teljesített a természetjog érvényesülése irányában, mint a házasságnak azzal a védelmével, amelyről a történelem tanúsodik. *Ezért kellett tehát a forradalmaknak elsősorban az Egyházzal kikezdeni, megsemmisítésén dolgozniuk, hogy téliesen kivegyék keséből a társadalmi alakulás iányításának lehetőségét.* Az Egyház irányítását eszerint csak az vetheti el, aki együtt akar működni a társadalom bomlásán, a természetjogtól való eltávolodáson és végül az ebből következő anarchián.

Vizsgáljuk meg egyenként, megfelel-e a valóságnak minden állításunk?

Hogy a legteljesebb közösségi alakulatnak, az államnak természetjogilag egyetlen alakító tényezője van, a közjő, általánosan ismeretes. Ebbe, mint tárgyilag adott szent és sérthetetlen célkitűzésbe kell bekapcsolódnia a társadalom minden tagjának és elemének. Megvalósítója az alanyi közizgás, amely ha nem is érzelem szerint, de mindenesetre a nagyrabecsülés és a velejárá előbb- és inkábbkarás szempontjából az állami közösség és még előbb az emberiség javát teszi meg a tettet, a cselekvést irányító elvek középpontjává. Emberfölötti feladat és követelmény ez az egyedre nézve, s ha a természet nem adta volna meg ennek a megigazulásnak a magvát, keltő helyét és ápolóját, senki sem gondolhatna arra, hogy jó állampolgár és mellette az emberiséget, mint ilyent, szerető, becsülő egyén váljék belőle. Ekkora univerzalitást nem lehet az embertől elvárni, akinek akarati törekvése az egyedi jóra, a bonum suppositire van beállítva s aki annyira hajlandó ezt félremagyarázni és önmagát megtenni az általános jó mértékének. Pedig a természet, mikor ellenállhatatlan erővel viszi az egyedet a nagy közösségbe, akkor ezt az áldozatot kívánja tőle: *úgy kívánja a maga javát, hogy ezt a közösség keretében valósítsa meg, de emellett ne a maga, hanem az egésznek a java legyen törekvésének mértéke.* Ez a természetjog követelménye és aki ezt el nem fogadja kereteihez nem illeszkedik, az

nem lehet az emberi közösség értékes építőanyaga, s ha mégis beépítődik, csak romboló szerepet játszhat ott. Komoly társadalombölcselelő nem is tagadhatja ezt a tételt, hanem csak azt állíthatja, hogy mivel az emberiség, amelyet mi ismerünk, ilyen szellemi magaslat elérésére alkalmatlan, azért a külső erőszaknak kell azt kikényszeríteni, ami a benső erőkből nem eredeztethető. Nézzük az államokat, amelyek a történelem folyamán megjelentek! Még akkor is, ha az említett elvi álláspontot vallották, a gyakorlatban kénytelenek voltak az erőszakhoz nyúlni, hogy a közjót a szét-húzó törekvések bomlasztó befolyásától megvédjék. *Kegyetlenség is lenne a természet részéről ilyen univerzális beállítottságot követelni az embertől, ha nem adna neki erre nevelő és mintegy természetyszerűen az ilyen magasrangú érzület kiváltására beállított tényezőket.* De mivel adott ilyent, említett követelményében nem túloz és nem bánik keményen az emberrel, ha az ezt a tökéleteségi fokot kívánja meg tőle, a közjó irányítói pedig maguk felelősek, ha ezt az intézményt nem ápolják, vagy áldásos működésében gátolják.

Ez a természettől adott és tökéletesnek elgondolt nevelő tényező a család. Szent Tamás így is határozza meg: principium producers in esse et gubernans — létrehozó és nevelő tényező. *Ebben a legkisebb közösségi alakulatban a nagy társadalmi szövetségek összes vonásai valóságyszerűen megtalálhatók.* Megvan benne elsősorban a *formáló célkitűzés.* A család tulajdonképpeni célja messze túlmegegy úgy az egyedi, mint pedig a kis közösségi javak megjelölésén és elérésén. A férfi és a nő, tehát a nemek szerinti különbség, elgondolása egyenesen a Teremtő döntésén alapszik. Semmi nincs benne emberi mesterségből vagy kitermelésből. Egymáshoz való vonzódásuk és egymásrautaltságuk sem viseli magán az egyéni akarás, vagy döntés bélyegét. A természet jól elgondolt határozata, nyilatkozik meg ebben és állítja mindezt egy oly nagy általánosságú cél érdekében, aminő az emberi nem fönmaradása, Ebből azt a következtetést kell levonnunk, hogy a házassági kötelék lénytanilag a természet célirányosságában egészen univerzális, az egész emberiség javára irányuló szövetséget képvisel. *A házasság nem egyedi, nem is általános emberi elgondolás anyagában, még kevésbé az alakító tényezőjében (formájában), a kötelékben.* Ezért minden túlzás, sőt szóvirág veszély nélkül mondhatjuk: *a házasságot nem az egyének kötik meg, hanem a természet Ura.* Az szentel föl két személyt emberfönntartó tervei nek kivitelére, ő kapcsolja magához azokat a házassági kötelékkel, hogy nagy, tiszta elgondolásainak tiszta megvalósítói legyenek. Nagy titok az életadás, a természet legerjettebb titkai közé

tartozik. Ennek részeseivé teszi az Alkotó a házásokat és így kiemeli őket egyéni jelentőségükből és a nagy, emberi, természeti cél szolgálatába állítja őket. Mélységes ontológiai kapocs *fűz* minden teremtményt Teremtőjéhez, de ez egy újabb vonással gazdagodik, amikor különös módon munkatársaivá avatja őket. Új viszonylat alapja ez, amely az egy testté vált két személyt nem külön-külön, hanem együttesen teszi Isten és az emberiném szolgájává, kapcsolja be a legáltalánosabb célokba. *Szentség, természetes szentség a házasság, mivel a legfőbb törvényhozó döntése teszi szent tárggyá (sanctitas obiectiva), de szent azért is, mivel a legtisztább cél szolgálatára, ennek tiszta magvalósítására szenteli föl az embereket (sanctitas formális).*

Minden, amit felsoroltunk, nemcsak az emberi döntéstől, hanem a tudattól is független adottság. Ha sohasem gondolna erre az ember, akkor is ezt valósítaná meg a házasságkötésben és a házaselet gyakorlásában. Emberi gonoszság a házasságot el nem rúthíthatja, vagy arról a magaslatról, amelyre a Teremtő emelte föl, le nem taszíthatja. A házások tudattalanul mindig azt művelik, amit Alkotójuk elgondolt. De nem az ilyen tudattalan együttműködésre hívta meg őket Isten, hanem a tudatosra. Mint értelmes lényektől azt kívánja, hogy élővalósággá alakuljon ki lelkükben az, ami ezzel összefüggő nyers valóság. Itt kezdődik és valósul meg a házasságnak társadalomképző és erre nevelő ereje. *Ha a házasság azáltal emelkedik túl a tisztán állati összeköttetések fölé, hogy az ember megérti és megértve gyakorolja Alkotójának elgondolását, ha ennek a tudata nélkül a házasság emberi értéket nem képvisel? akkor nyilvánvaló, hogy nálánál jobb nevelő és magasabb társadalmi alakulásokra kiképző tényezőit el sem lehet gondolni.* A házasság intézménye egyszerre világossá teszi az egyednek a nagy emberi közösségbe való beállítottóságát, vele szemben való kötelezettségeit és önkéntelen következtetés gyanánt kialakul lelkében a meggyőződés, hogy az egyén, csak a közösségben érheti el célját és hogy ennek érdekében le kell mondania öncélúságának olyan hangsúlyozásáról, amelyből a társadalmi kötelék lazulása vagy elszakadása következne. A családi kötelék minden tagja, ha a természet célkitűzése tudatában él, megszűnik tiszta öncélú, magánszemély lenni: *a közösségbe való lelki bekapcsolódása lélektani adottság gyanánt épügy megvalósul, mint ahogyan lény tani valóság szerint ettől függetlenül köti össze a családot a nagy társadalmi alakulatokkal.* Amint emberi mesterség ezekből ki- vagy el nem vonhatja a családot, úgy nem nélkülözheti azt a hatóerőt sem, amely természetes szükségszerűséggel kapcsolja be ezt az emberiség nagy, mindennél erősebb és

tökéletesebb kötelékébe. Ezért mondtuk, hogy *a család nemcsak építőanyaga az államnak, hanem a közösségi kötelék is belőle sarjad.* Ha ez a természet szándékai szerint van meg a családban, akkor így valósul meg a nagy közösségben is. Ha hiányzik az előbbiben, hiányzik az utóbbiban is. Nem túlozunk tehát, ha azt állítjuk, hogy a társadalom jövője a családtól függ és ha a családi kötelék milyenségéből következtetünk az állam minőségére és fönmaradási lehetőségeire. Szétzüllesztett család közösségi tudatot nem közvetíthet, a közizagság szerint élő polgárokat nem nevelhet. Nézzük meg az elpusztult vagy pusztulóban levő államokat. Mindegyiknek a sorsát a családi közösség lazulása, a természet irányításától való eltérés okozta.

Az emberiség nagy közösségébe való bekebelezés és az ezzel járó általános emberszeretet közvetítése nemcsak elméleti, hanem főleg gyakorlati érték. Amint mondtuk, a házasság természetjogi szempontból nemcsak képleges, hanem valóságos szentes-jellegű. Megbízás a természet legelső, legáltalánosabb és legfontosabb célkitűzésének, a fajfenntartásnak a megvalósítására. *A házásoknak ha szövetségükben emberi értéket akarnak megvalósítani, tudatosan vallaniok kell, hogy a természet Urának eszközei, munkatársai és hogy ennek a főcélnak kizárásával kötött egység nem házasság, vagy az ennek meghiúsítására irányuló gyakorlat szentségtörés,* A házasság főcélja, hogy a társadalomnak építőanyagot szolgáltatson. Milyen a nagy közösség jövője a népesedés szempontjából? Amilyen a házastársak lelki beállítottsága a természet célkitűzésével szemben. Ha ezt nem fogadják el, vagy ellentétes cselekedeteikkel tagadják, akkor a nagy közösség pusztul vagy megrombolódik — az építőanyag hiánya vagy pedig a tatarozás, a kipótlás lehetetlensége miatt. Itt sem kell csillagjósoknak lennünk. A házassági megbízás természete megfelelő a kérdésre, *hogy milyen lesz a nagy közösség jövője: olyan, amilyen a házasság termékenysége.* Ez pedig ahhoz idomul, hogy az emberek lelkét mennyire hatja át a természet Urától kapott megbízásuk tudata. Nem kell messze visszamennünk. Nemrég hallottuk egy államfő szájából nemzetének ilyenirányú bűnvallo-mását. De itt nem elég egyoldalúan hangsúlyozni a házasság és a házaselek univerzális beállítottságát, a nagy társadalmi alakulatoknak is tisztában kell lenniök azzal, hogy a család védelme rájuk nézve létkérdés és így mindent el kell követniök, hogy a családban az imént leirt érzület tárgytalanná vagy lehetetlenné ne vál-jék. Az államnak, a társadalom összes elemeinek mindent el kell követniök, hogy az anyagi jólét hiánya a házastársakat természetjogilag vállalt kötelezettségük megvalósításában ne akadá-

lyozza. *Az az állam, amely ezt nem biztosíthatja, elvesztette létjogosultságát, a társadalom pedig, amely nem tud áldozatot hozni a családi jólét arányos emelése érdekében, a saját halállevelét állította ki.* Kölcsönös viszonylatokkal és kötelezettségekkel állunk szemben: a család nemcsak ad a társadalomnak, hanem joga van hozzá, hogy létének és fennmaradásának alapjaihoz a közösség is hozzájáruljon. Íme egy új szempont, amely bizonyítja, hogy miként nevel a családi gondolat a közösség megvalósítására és kialakítására és hogy mennyiben függ a társadalom jövője a család érintetlenségétől és épségétől.

Emellett azt is tudnunk kell, hogy *a természet nem akármilyen, hanem egészséges, tiszta fajfenntartás biztosítására szentelte fel a házasságot és tette sérthetetlenné a családot.* Háztartásában sok minden megromlik, megbetegszik, elhal. Teljesen egyenlő értékeket nem ismer; nem aritmetikai, hanem geometriai arányban osztja szét javait. De amennyire tőle függ, a jó, a jobb, a legjobb felé törekszik, ezt akarja létrehozni, vagy létrehozatni. A sikertelenség nem szándékaira, hanem a működő erők kihagyására vagy akadályaira vezetendő vissza. Amint mondani szoktuk: a természet hibái nem szándékosan, nem per se, hanem per accidens történnek. Így az emberi nemzésnél is kénytelen sok szabálytalanságot és alsóbbrendű eredményt elnézni, de ezek sohasem vezetendők vissza pozitív befolyására, vagy helyeslésére. A természet szándékát meg lehet hiúsítani, működését meg lehet rontani. Mindkettőt az emberi elgondolás teszi, amennyiben mesterséggel támad a természet nagy tiszta tervei ellen. Hogy milyen felségsértés ez a természettel szemben, most nem érdekel bennünket. Itt csak azt hangsúlyozzuk, hogy *minden mesterkedésnek nyoma marad az emberiségben, étinek fejlődésében és jövőjében. Semmi sem alkalmas annyira arra, hogy az emberek lelkéből kiölje az összetartozás és a közösségi felelősség tudatot, mint a természettel szemben való mesterkedés, a szent megbízatás nem profanizálása, hanem egyenes megtörése.* Azt akarjuk továbbá hangsúlyozni, hogy amint mesterkedéssel rontani lehet, úgy a mesterséggel javíthatunk is, amennyiben a természettől ellessük az egészséges, erőteljes leszármazás törvényeit. A természet keveset nyilatkoztatott ki titkaiból. Legtöbbször csak a főelyeket, a többit pedig rábízta az emberi találékonyságra, amely az elvekből a tapasztalat alapján levonja a természetszerű következtetéseket. *Ha tehát a természet tulajdonképpeni szándéka az erőteljes ember létrehozására irányul, akkor az nemcsak tanács, hanem a szent megbízatásban foglalt parancs, hogy a házasesetben a természet elgondolásához mért tervszerűség uralkodjék.*

Ezzel a jólirányított, tervszerű nemzessel foglalkozik egy aránylag igen fiatal tudomány, az eugénika, amely egyenesen azt a célt tűzte ki, hogy az egészséges nemzés törvényeinek megállapításával az emberiség boldog jövőjét biztosítsa. Nemes, a természet szándékainak megfelelő elgondolás ez, amely ellen elvileg »emmit sem hozhatunk fel. Minden attól függ, ki irányítja ezt a mozgalmat, amely bizonyos keretek között mindig meg volt az emberiségben, s ha nem is elméletileg, de gyakorlatilag irányította a házasságkötések többé kevésbé észszerű és nem a tisztán hasznossági elvre épített módját. Ma azonban nemcsak mint elméleti elgondolás, hanem mint gyakorlati erőszak is megvan, tehát mutatkoznak kilengései, sőt természetjogellenes megnyilvánulásai is. Éppen ezért kétszeres éberséggel kell kísérnünk az eugenikus törekvések minden megmozdulását. Mert ne felejtjük el, a házassági kötelék mibenlétéről van itt szó. Ha olyan kezekbe kerül, amelyek erőszakosan nyúlnak ahhoz, ami fölött kizárólag a természet Ura rendelkezik, akkor vége van a természettől szentesített házasságnak. Minden embernek természetadta joga van a házassághoz. Csak maga mondhat le erről. Jöjjön az erőszak, amely ennek a jogiak gyakorlását lehetetlenné teszi! *Annyi embert vonnak ki a családi élet nevelő hatása és a nagy közjőba beállító ereje alól, ahánytól megvonják a jog gyakorlását.* Ezek a dolog természeténél fogva nemcsak a társadalom száműzöttei, hanem nincs is benső erő, amely odakapcsolhatná őket. *A családi kötelék emeli ki az embert először egyedi vonatkozásaiból és ez kapcsolja be hathatósan, benső erővel a nagy emberi közösségbe.* Számolni kell továbbá a romlott emberi természettel, amelyre nézve a házasság az egyedüli orvosság. Ezt senki sem vonhatja meg attól, aki magára nézve szükségesnek tartja. De más irányban is jelentkezhet az eugenika családdromboló befolyása. A természet a családot a nagy emberi közösség szeretetébe állította, ahol nincsenek egymástól tényegesen elkülönített fajok. Csak ezt az elvet kell áttörni és az eugenikát a partikularizmus szolgálatába állítani, hogy a család társadalomképző erejétől megfosztassék. a gyűlölködés, a szétválasztás és ellenségeskedés szolgálatába állíttassék. *A részleges érdekeket szolgáló családi gondolat nem a természet Urától származik, következésképp nem lehet nevelő szerv, amelynek természeténél fogva lennie kellene.* Résen keli lennünk. Az eugenikát elnyomni nem lehet. Az emberiség jövőjét akarja jó irányban biztosítani. Azoknak, akik a család javán, kötelékének tisztaságán és sértetlenségén örködnek vigyázniuk kell. Tetszetős jelszavakkal el lehet vakítani a tisztánlátó embereket is. a családot pedig viszont alkalmatlanná lehet tenni tár-

sadalom évelő szerepére. Nagy szolgálatot teszünk úgy a családnak, mint a társadalomnak, ha az előbbit az egészséges fajfenntartás elveivel alátámasztjuk és szánjuk. Az ilyen családi élet felel meg a természet célirányosságának s ez biztosítja az erőteljes emberiség jövőjét. *Vigyázzunk, hogy mások meg ne előzzenek bennünket és ki ne vegyék kezünkből a családdal együtt a, jövő irányítását!*

A természet a házasságot a nagy emberi célirányosságba kapcsolja be. Ezáltal teszi azt a társadalom nevelő szervévé és magvává. Ezen az alapon azt mondhatjuk, hogy a *társadalom jövője a házassági kötelek mineműségétől függ*. Ha ez erős lénytanilag és életudatos a házasfelek lelkében, akkor a társadalom fennmaradása biztosítva van. De ez az általános bekapcsolódás a természet végső intenciói közé tartozik. Az emberiség gondolatához való hűséget föltétlenül megkívánja, de ezt a házastársaknak egymáshoz való vonzódása révén és kölcsönös hűségben akarja megvalósítani. A természet az általános emberszeretetben nagy követelményt állít föl, amelyet a gyarló ember, ha ilyen tág körben és általánosságban szemléljük, talán teljesíteni sem tudna. Ezért nem is kívánja meg az általános emberszeretet külön kifejezett gyakorlását *úgy*, mint pl. Isten szeretetét. *Megelégszik, ha ez bennfoglaltan megvan a házassági kötelekben és abban a tudatban, hogy a házastársak a természet felszentelt megbízottainak tekintik magukat. Ez pedig addig tart, amíg a házassági hűség épségben marad.* Ez az az adottság, amelynél a házasság társadalomképző ereje legjobban megmutatkozik és amiből a polgárok államhűsége és hazaszeretete táplálkozik. A közösség összetartó ereje a közjó, az általános célkitűzés, amelyben minden tag reméli a maga földi boldogulásának a megtalálását is. Hogy az erőszak is összetarthatja a közösséget, jól tudjuk. De csak-T3eig-óráig. Állandó, á Telked egységét biztosító tényezőt ebben nem lehet látni. A természet nem is erre akart nevelni. Elgondolása szerint minden emberi értéknek benső megmozdulásból kell kiindulnia és benső erőforrásokból kell táplálkoznia. Egészséges, erőteljes és minden vihart kiálló társadalom tehát csak úgy származhat, ha az emberszeretet, a iustitia legális, köti össze a társakat, ez teszi állandóvá szövetségüket. Amilyen állandónak kell lennie a közjó tárgyi meghatározásának, époly változatlanok kell lennie a polgárok érzületének, a közjóhoz való ragaszkodásának és hűségének. Nem nehéz belátni, hogy ettől függ az állam, a társadalom jövője. Vannak-e polgárai, akik úgy állanak a közjó szolgálatába, hogy ez nemcsak szívügyük legyen, hanem értékelés szempontjából meg is előzzön minden más törekvést vagy földi szeretetet? Vannak-e

polgárai, akikre nézve a hazaszeretet nem üres jelszó, hanem tett, akik a haza javát nem saját korlátaik közé szorítják vagy így ítélik meg, hanem félretéve minden magánérdeket, a szenvedélytől és önzéstől megtisztulva, a hazát mint ilyent keresik? Vannak-e polgárai, akik áldozatot tudnak hozni és hazájukat, nemzetüket bajukban és megvetettségükben sem hagyják el, hanem hűségesen kitartanak mellette? Ilyen és hasonló kérdések döntenek el a nemzetek, népek és államok jövőjét. Ha elszorult lélekkel várjuk a feleletet, igazunk van, mert valóban itt dől el a társadalom sorsa. Ilyen nagyarányú, általános lelki beállítottság és tettekézség bizony messze túlhaladja az ember teljesítőképességét és nagy iskolázottságot kíván. A természet gondoskodott az iskoláról és az ott megszerezhető erőkről. *Az iskola a házasság, az erőpróba a házassági kötelék állandóságának és a velejáró hűségnek a megőrzése. Akire nézve a házassági kötelék szent, a természet Urának megbízását képviselő feltörhetetlen pecsét, aki ezt minden körülmények között tiszteli, jóban-rosszban kitart mellette és gyöngegsége vagy szenvedélyei fölé emelkedve megőrzi Alkotójának megbízásához és házastársához való hűségét, az tökéletes állampolgárrá is nevelődik, illetőleg ebben a hűségében már hű hazájához és az általános emberszeretethez is. A családi kötelék minden más közösségi kapcsoltnál közvetlenebb. Az önszeretett, önfenntartási ösztön után bensőségben mindjárt az következik. Minden túlzás nélkül mondhatjuk, hogy a családhoz való vonzódás tulajdonképpen az alapvető érzelemnek, az önszeretetnek, kibővülése. A házastársban lényének felét kell nézni és tisztelni, a gyermekek pedig egyenesen részesei személyiségének, úgy, hogy a teljes jogi szembeállítás hiányzik is: a szülők és gyermekek egy jogi személy, aliquid parentum, amint Aristoteles után mondja Szent Tamás. Ennek következtében az összes szociális kapcsolatok között a legközvetlenebb és legmelegebb érzelmeket válthatja ki, ezek hordozója lehet. Ennek a fényében ragyoghat föl a további szociális összetartás tudata, a családi Tűz hely melegénél tüzesedhetik ki a tágabb kötelékek szeretete. Ezeké lesz az értékelt elsőbbség, az appreciáció, amazé pedig az érzelmi közelség melegsége. A kettő egymást kiegészíti és táplálja. Mert nem szabad elfelejtenünk, hogy a családi kötelék az összes szociális kapcsolatok között a legerősebb és végcél-beállítottságában a leguniverzálisabb. Minden más társadalmi köteléket fel lehet bontani, mivel végeredményben az önrendelkezéstől függ, hogy akarjuk-e azokat vagy sem. Ezért szabadon változtathatjuk is konkrét formáikban. A házasság azonban a természet Urának nevében kötött szövetség, amelyet csak ő oldhat föl, csak ő menthet föl attól a kötelezettségtől,*

amelyet vele szemben vállaltunk, hogy t. i. a férfi és nő szövetségéből alakuljon ki az az intézmény, amelyben és amely által a természet Ura létrehozni és nevelje akarja az embert, a társadalom építőanyagát. *Univerzalizálásban is a legáltalánosabb.* Minden más társadalmi alakulat részleges céllal jön létre, amely mögött az általános emberi cél könnyen hatálytalanná válik. A család tulajdonképpeni célja a fajfönntartás lévén, egyenesen belekapcsolódik a nagy emberi célba és így közvetve, mintegy ennek az oltalma alatt törekszik a kisebb, a család jólétével összefüggő célok megvalósítására. *De akármilyen erős és univerzális legyen is a házassági kötelék és szeretet, nem elégséges. Kiegészítésre szorul a nagyobb közösségek részéről.* így éppen a családi élet gondjai tartják meg a kis és nagy közösség között az élő kapcsolatot és ennek teljes tudatát, ezek fűzik össze szervesen a családot a nemzettel, a néppel és végül az állammal.

Ma elsősorban ezeknek a sorsa és jövőjének fejlődése érdekel bennünket. Aggódva kérdezzük, milyen lesz ez? Jelenleg az eseményeknek nincs logikájuk. Ezekből következtetni nem lehet. De akárhová vigye is ezeket az erőszak vagy a tisztán nyers erő, a további fönntmaradást és ha kell, fölépítést csak a belső erők végezhetik el. Hogy megtalálják-e a népek sorsának irányítói ezeket a belső erőket és fel tudják-e azokat használni társadalom-építő munkájuknál, előre nem mondhatjuk meg. Egyet azonban megtehetünk, hogy t. i. a legszigorúbb értelemben vett természet-jog szempontjából elemeire bontjuk a társadalmi alakulatokat és követeljük a természet elgondolásának érvényesülését. Ennek a célnak szolgálatába állítottam rövid fejtegetésemet. Nemzet- és népfönntartó tényező csak egy van: a család. A közigazságnak, a iustitia legálisnak, mint élő és életű erőnek a kialakulása és fönntmaradása szintén a családtól függ. *Attól függ tehát a társadalom jövője, hogy milyen lesz a család beállítottsága.* Ha megtűrjük ;t házassági kötelék lazulását, vagy éppen szétszakadását, akkor természetlenné teszük azt a magot, amelyből a nagy közösségi kapcsolatok kellene kifejlődni. Ha a házások megfélejtkeznek arról a szent megbízatásról, amelyet a természet Urától kaptak és más célok szolgálatába állítják szövetségüket, akkor meg ők vonják meg a társadalomtól azt a belső erőt, amelyet általuk közvetít az Alkotó a nagy közösségi alakulatokhoz. Ha végül akár a társadalmi nemtörődőség, szeretetlenség vagy kegyetlenség, akár pedig a házas-társak saját hibája és közömbössége kiöli lelkükből a nagy közösségi tudatot vagy szeretet, akkor a bomlás már nemcsak megindult, hanem be is fejeződött, mivel a közösség elemei között a benső összekötő kapocs megszűnt. *Ha tudni akarjuk, hogy mi-*

lyen lesz a társadalom jövője, figyeljük a családot. Ebből a jövő világosan leolvasható. Ezért ha a nemzet, a nép és az állam biztosítani akarja jövőjét, akkor arra legyen alapvető gondja, hogy a családi kötelék sértetlen, a házások lelkülete pedig tiszta és egészséges maradjon, ilyen áramot vigyen bele a nagy közösségbe. Értekezésünket kél egészen ellentétes tekintéllyel szeretnők alátámasztani. Az egyik a nemi kérdés nagy és komoly beállítottaságú ismerője és szakértője, A. Forel, Die sexuelle Frage e. művének 17-ik kiadásában a bevezetés 3-ik oldalán ezt olvassuk: „Die Menschheit muss für ihr Glück wünschen, dass ihre Fortplauzung in einer Art geschehe, die ihre sämtlichen physischen und psychischen Eigenschaften sowohl mit Bezug auf Kraft und körperliche Gesundheit als mit Bezug auf Gemüt, Verstand, Wille, schöpferische Phantasie, optimistische Liebe zur Arbeit, Lebenslust und soziale Solidaritätsgefühl fortschreitend erhöhe. Somit muss sich jeder Lösungsversuch der sexuellen Frage auf die Zukunft und auf das Glück unserer Nachkommen richten.” Saját szavai szerint a szerző nem volt pozitív beállítottaságú vallásos ember. így ítéletét nem zavarta olyan elgondolás, amittől a házasság és a nemi élet értékelésénél félni szoktak. Könyvében sok a tévedés erkölcsi szempontból, de egy tisztán kiemelkedik belőle, hogy a házasságnak és az egész nemi életnek az összetartozás érzetét kell táplálnia és a jövőt így meg-alapoznia.

A könyv hiányait és tévedéseit kipótolja XII. Pius pápának az új házások egy csoportjához intézett beszéde, amely az Osservatore Romano 1942. nov. 19-i számában jelent meg. Hogy a nemi "élet szakértői tisztán természetes alapon sok helyes meg-állapítást közvetítenek, szívesen elismerjük. Az emberi gyarlóság hazugságait is sikerül megbélyegezniök. amint ezt Forelnél nem egyszer örömmel állapíthatjuk meg. A házasságot és a nemi életet azonban nem tudják olyan magaslatra emelni, amelyen teljes, Istentől elgondolt tisztaságában ragyog. XII. Pius említett beszédében a házasságot az evangéliumi tisztaság olyan formájában mutatta be, aminőben ilyen kifejezetten aligha jelent meg eddig. Annak idején a magyar lapok is hozták a kivonatos szöveget. Talán nem túlzok, ha azt mondom, hogy ezt a beszédet mindenkinek a kezébe kellene adni. Ha a házassági hűséget így őrzik meg, ha ez az eszme valósul meg az életben, akkor a keresztény társadalom jövője biztosítva lesz és bátran nézhetünk szembe minden megpróbáltatással.